

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 10, 31 Октябрь

Abu Nasr Forobiyning “Fozil odamlar shahri” asaridagi siyosiy qarashlar

Sharifjonov Jalilbek Anvarovich

O`zbekiston Davlat jahon tillari universiteti

Xalqaro jurnalistika fakulteti 2 bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o`rta asrlar yashagan olim Abu Nasr Farobiyning “Fozil odamlar shahri” kitobidagi siyosiy qarashlar ochib beriladi. Olimning jamiyat, davlat va siyosiy lider haqidagi ko`rsatmalari tahlil qilinadi.

Kalit so`zlar: davlat, jamiyat, shaxs, xulq-atvor, “fozillar odamlar shahri”, fazilat, qalb.

Siyosiy bilimlar qadimgi dunyo tarixidayoq insonlar tafakkurida tug`ila boshladi. Insonlarning shug`illanayotgan yumushlari, tevarak atrofni o`zlashtirish jarayoni, shakllanayotgan urug`-qabilachilik munosabatlari, siyosiy bilimlarning vujudga kelishi, “siyosiy ong”ning shakllanishi uchun sharoit yaratadi. Ammo o`rta asrlar jamiyat hayotining bu sohasi uchun haqiqiy “revolyutsiya” yasadi. Ham Yevropa, ham Markaziy Osiyoda jamiyat hayotining tuzilishi, davlat va jamiyat munosabatlarning o`zaro shakllanishi, kishilar orasidan boshqaruvchilar ya`ni siyosiy liderlarning paydo bo`lishi va o`sha liderlarning bir-biri bilan to`qnashishi yangi bosqichga o`tdi. Aynan Markaziy Osiyoda, shakllanayotgan siyosiy ta`limotlarni islom dini bilan yo`g`rilgani ham ahamiyatga molikdir. Chunki Xudodan qo`rqish hissi barcha kishilarni adolatli bo`lish va pokiza yashashga undagan bo`lsa, davlat boshliqlari esa Xudoning yerdagi soyasi sifatida ko`rilgan. Aynan islom dini jamiyatda barqarorlikni saqlab qolgan bu davr olimlari ham ijtimoiy ham tabiiy fanlarda izlanishlar olib borib, katta yutuqlarga erishdilar. Jumladan, Abu-Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Abu Ali Hasan ibn Ali Tusiy Nizomulmulk kabi olimlar davlat, jamiyat, qonunlarning umumiyliigi haqida yetarlicha asarlarni taqdim etganlar. Nizomulmulkning “Siyosatnoma”sida, Abu Ali ibn Sinoning “Kitob al-ishorat vat tanbidat” (Ko`rsatmalar va tanbehlar kitobi)da, Abu Nasr Forobiyning “Fozil odamlar shahri” asarida o`sha davrdagi Movarounnahr va Xurosonning siyosiy kayfiyati tasvirlanib, o`sha davrdagi siyosiy qarashlar haqida ma`lumotlar berilgan.

Abu Nasr Farobiy 873-yilda Aris suvining Sirdaryoga quyilishida joylashgan Farob shahrida tug`ilgan. U avval ona shahrida, so`ng Samarqand, Buxora va Bag`dodda ilm olgan. U 160dan ortiq asarlarga mualliflik qilgan [1]. Uning

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 10, 31 Октябрь

“Shaharni boshqarish”, “Urush va tinch turmush haqida”, “Fozil odamlar shahri” kabi asarlarida siyosiy va huquqiy ma’lumotlar berilib, unda davlat boshqaruvi, jamiyat tuzilishi va davlat-jamiyat boshqaruvchilarining o’ziga xos fazilatlari keltirib o’tilgan. Ular orasida olimning “Fozil odamlar shahri” kitobi o’ziga xos ahamiyatga ega bo’lib, unda kishilarning o’zaro birlashuvga ehtiyoji borligi ya’ni jamiyatga birlashuvi, davlatning tuzilishi va undagi qismlarning o’ziga xos ahamiyati, shahar-davlat rahbarining qanday fazilatlarga ega bo’lishi kerakligi asoslab ko’rsatiladi. Olim shu narsani ta’kidlaydiki: insonlar o’z fe’l-atvori, tabiatiga ko’ra, o’z ehtiyojlarini qondirishi, kamol topib, rivojlanishi uchun ko’plab narsalarga zarurat sezishadi. Aynan shunday ehtiyojlar kishilarning o’zaro birlashuviga turtki bo’ladi. Chunki insonlar o’ziga kerak bo’lgan barcha narsani yolg’iz o’zi qilolmaydi va o’z ehtiyojlarini qondirish uchun turli xil sohadagi odamlar xizmatiga muhtojlik sezadi. Bunday manfaatlar birlashuvi, kishilarning o’zaro jamoaga ya’ni jamiyatga birlashuviga sabab bo’ladi. Bu jamoada insonlar o’z tabiati, qobiliyatlariga qarab, turli kasblarni egallaydilar va o’z kasblarida rivojlanib kamol topishga harakat qiladilar. Shu sababli turli din, turli millatga mansub, turli hududlarda yashovchi insonlar turli jamiyatlarga birlashib, o’zaro hamkorlikda harakat qilishadi. Asarda ne’matlar erkin istak(iroda) va erkin tanlov bilan qabul qilinishi ta’kidlanadi. Shunday ekan, yomonliklar ham insonlarning erkin tanlovi va xohish-irodasi bilan sodir etiladi. Agarda istak, niyatlar yaxshi bo’lsa, shahar aholisi ma’naviy kamolotga yetib, baxt-saodatga erisha oladi. “Haqiqiy baxt-saodatga yetishuv yo’lida bir-birlariga yordam berib yaxshi, go’zal ish, amallar qiluvchi odamlar yashaydigan shahar – fozil odamlar shahridir.

Inson barcha a’zolari solim, butun, mukammal ishlab turganida sog’lom bo’lganiday, barcha aholisi go’zal, yaxshi xulqli, yaxshi ishlar bilan bir-biriga yordam beruvchi shahar ham fozil odamlar shahridir [2]. Ya’ni asarda inson ta’na a’zolariga qiyoslanishni kuzatishimiz mumkin. Jumladan, badan a’zolari o’z vazifasiga ko’ra bir-biridan farqlanadi va barcha a’zolar qalbga, yurakga bog’lanadi. Yurakga vositasiz bog’langan a’zolar, vositali bog’langan a’zolarga nisbatan ancha baland mavqega ega. Shunga qaramasdan, bu a’zolari barchasining katta va kichik vazifalari bor. Aynan kichik a’zolar ham o’z vazifasini yaxshi bajarolmasa, inson sog’lig’iga yetarlicha ziyon yetishi mumkin. Davlat boshqaruvi ham shunga monand bo’lib, davlat rahbari yurak kabi asosiy vazifani bajarishi, undan keyingi lavozimlar ikkinchi darajali bo’laklar bo’lib, ular ham vazifasi va qobiliyatiga qarab, katta-kichik qismlarga bo’linadi va har bir qism o’z vazifasi uchun javobgar hisoblanadi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 10, 31 Октябрь

Abu Nasr Farobiy o'z asarida "Fozil odamlar shahri" hukmdorining fazilatlarini ham bayon etadi. Bunday shaxslar go'zal xulq, fazilatlar va qobiliyatlarga ega bo'lib, ular o'z faoliyatida Tangrining buyurganlarini, oliy maqsadni ko'zlaydilar va bu jarayonlarda ul zotdan quvvat oladilar. "Fozil odamlar shahrining rahbari ham ana shunday, Xudo taolo siylab, nazar qilgan barkamol insonlardir. Shahar-davlatning boshqa a'zolari ham rais, rahbar oldiga qo'ygan maqsadiga yetish uchun harakat qiladilar. Rahbar bo'lishning avvalgi ikki sharti:

1. Inson tabiatida rahbarlik qilish qobiliyati (ma'naviy va aqliy yetuklik) bo'lishi zarur.

2. Bunday odam yuqori mavqeyi, insoniy fazilatlari, qobiliyatlari bilan xalq orasida hurmat qozongan bo'lishi zarur. Rahbarlik sohasida tajriba orttirish ham muhim" [3]. Bunday insonlar moddiylikka bog'lanmagan, ruhiy va ma'naviy olami yuksak, barkamol shaxslar hisoblanadi. Uning ruhi faol aql bilan bog'langanligi tufayli u barcha insonlarni baxt-saodatga yetaklashini olim ta'kidlaydi va bunday odam aqliy, ma'naviy va jismoniy jihatdan ham sog'lom ekanligini keltirib o'tadi. "Fozil odamlar shahri" hukmdori aynan shunday fazilatlarga ega ekanligi, bundan tashqari yana o'n ikkita xislatni ham o'zida aks ettirishi lozimligi aytiladi. O'sha xislatlardan biri, hukmdor tabiatan adolatparvar bo'lib, barchani adolatga chaqiruvchi, nohaq jabrlamganlarga madad beruvchi, barchaga yaxshilikni va o'zi suygan go'zalliklarni ravo ko'ruvchi shaxs bo'lishi zarurdir.

"Fozillar jamiyatining adolatli bo'lishi va tabaqalar o'rtasida tafovutlarning saqlanishida adolat huquqiy kategoriya vazifasini bajaradi. Ana shu jihatlardan yondashganda Farobiyning adolat g'oyasiga nisbatan ishlatgan ta'rifi Platon talqinlariga yaqindir" [4].

Xulosa qilib aytganda, Abu Nasr Farobiyning "Fozil odamlar shahri" kitobida ideal davlat andozasi va fuqarolik jamiyati tuzilishi haqida ma'lumotlar keltirilgan bo'lib, o'rta asrlar siyosiy ta'limotlarining yanada rivojlanishiga imkon yaratdi. Bu qarashlar yangi davr siyosiy nazariyalari shakllanishiga ham turtki bo'ldi. "Olim shahar-davlat birlashmasining hayoti va o'ziga xosligi, davlatning funksiyalari, va uni boshqarish shakllari, davlat birlashmasining vazifasi va pirovard maqsadi, yalpi birlashuvga erishishning yo'llari va usullari kabi masalalarni ko'rib chiqadi [5]. Bundan tashqari haqiqiy lider shaxs qanday bo'lishi kerakligi haqida aniq-ravshan ma'lumotlarni keltirdi. Bu ko'rsatmalar asrlar osha siyosiy shaxslar uchun dasturiy bo'lib kelmoqda.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 10, 31 Октябрь

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston tarixi: 7-sinf uchun darslik. Qayta ishlangan uchinchi nashr / Muall. A. Muhammadjonov. – T.: <<Sharq>>, 2017. – 94 b
2. Fozil odamlar shahri. Abu Nasr Farobiy / Tarjimonlar A.Irisov, M.Mahmudov, U.Otajon. Mas'ul muharrirlar M.Xayrullayev, M.Jakbarov. – Toshkent: Yangi asr avlodi 2022. – 239 b
3. Fozil odamlar shahri. Abu Nasr Farobiy / Tarjimonlar A.Irisov, M.Mahmudov, U.Otajon. Mas'ul muharrirlar M.Xayrullayev, M.Jakbarov. – Toshkent: Yangi asr avlodi 2022. – 243 b
4. Siyosatshunoslik: oliy o'quv yurtlari talabalari uchun o'quv qo'llanma / M.Qirg'izboyev; Andijon davlat universiteti. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2013. – 42 b
5. Biturayev O'. B. Siyosatshunoslikka kirish (o'quv qo'llanma) Toshkent: "Barkamol fayz media", 2017. – 52 b